

բան կայ իրև, զորոնք որոշելը դժուար է. զ. օր-
ինչ գրուած է եւ իրաւիքը Ստեփանոսի՝ էջ-
փանծի թ. 126 ձեռագիրը (կար. էջ 8).
«Ստեփանոս Վ. իրմացւոյ Աստուածաբանու-
թիւն ութանալ նորագիր. պարունակին ի սփին
նախ թարգմանութիւն Առարկութեանն Արիս-
տոտելի. բ. Բանը Նուշերիմն թագաւորին. գ.
Խօսք փիլիսոփայից յՂ. սկզբն աշխարհի. դ.
Բան յՂ. բնութեան հրեշտակաց»:

Մենք պատասխանել չենք կրնար. Ի վեր-
ջոյ պէտք իմ մտադիր ընել որ Բանասէրներէն
ոմանք կը շփոթեն Ստեփանոս Վ. 1ԵՏացոյ
գրութիւններն եւ անունը իր Տամանուն եւ հա-
մարտորճ Ստեփանոս Վ. Ռոշքա կամենցոյ
(† 1739) հետ, որ ունի բաց ի մանր գրուածք-
ներէ՝ երկու ընդարձակ Բառագրքեր՝ Հայե-
րէնէ Լատիններէն եւ Լատիններէն Հայե-
րէն, դարձեալ Ժամանակագրութիւն մը,
Փիլիսոփայութիւն, Բարոյական Աստու-
ծաբանութիւն եւն: Ցես այս գրուածոց եւ
հեղինակի մասին մանրամասնութիւններ Ցա-
շեան՝ Ցուցակ, էջ 22—24, 679—83. 947.
Հմտ. եւ ԲԱԳՄ. 1852, էջ 86—95 եւ 1885,
էջ 247:

Հ. Ս. ԱՄՆՈՍՅԱՆ

**ՍԵՐՈՐԹՆԵՐ ՀՅՈՍԿՈՑԻ ՄԸ ԸՆԹՈՍՈՒԹ
ՀԻՊՊՈԼԻՏԵՍԻ ԲԱՅԵՐԸՆԵՐ
ԵՒ ԲՆՈՒՐՈՒՆ ՀՄԵՐՍՏՈՐԻՆԵՐ**

Հիւպոպոլիտոսի ընծայուած հայերէն հա-
տակոտոյններու մէջ¹ ընդարձագոյն տեղ կը
գրուէր Վաղարու Յարութեան ձառը. «Երմեւ-
այն Հիւպոպոլիտոսի Բուրդոցոյ կատարած ի ճառ-
քն է Յարմուսի Ղազարոսի», զոր Պարխի աղ-
գային մատենագարանի թիւ 120 Ձեռագրին
վրայէն² շատին թարգմանութեամբ հրատարա-
կեց Կարաէն՝ Պիտայի Analectaներու շորթորդ
հաստորին մէջ³:

¹ Ցես Ջարբհանաւանի՝ Հայկական թարգմա-
նութիւնք նախկին. էջ 553—557. ՄԵՐՄԵՑ. 1896, էջ 60-
4ԵՒԳ. ԱՄՍ. 1896, էջ 271:
² Ջարբհանաւանի, անդ:
³ Macleir, Catalogue des manuscrits armé-
niens et géorgiens de la bibliothèque nationale,
Paris, 1908, էջ 69.
⁴ Pitra, Analecta sacra spicilegio solesmensi
parata, tom. IV, Parisii, 1888, p. 64—67. Ցաշեան
վերջամբ մեր մատենագարանի թիւ 1 Ձեռագրին ի Յար-
մուսի Ղազարոսի ձառը այս նախնի հետ կը նշոյնցուէ, Ցու-
ցակ, էջ 1108:

Պարխեան այս ձեռագիրը ընդարձակա-
գոյն բնագիր մը կը ներկայացնէ հանդէպ Վե-
նետոյ շատ Ժայրաբաղ օրինակին, որ նոյնպէս
Հիւպոպոլիտոսի անուան ներքեւ. ըստ ստանաւ է
Analectaներու երկրորդ հաստորին մէջ⁴: Սոյն
Տամանոս օրինակին բուն բնագիրը ձեռագրիւն-
բուն մէջ ընծայուած է Ոսկերբերանի եւ սպունած՝
վերջնոյս անհարազատ գործոց մէջ⁵:

Նորութիւն մը կը կործանէ հրապարակ
հանել եթէ հաստատեց թէ է Յարմուսի Ղա-
զարոս այս ձառը ոչ Հիւպոպոլիտոսի կը վերաբերի
եւ ոչ Ոսկերբերանի, ինչպէս ցայժմ ամբողջու-
սանօք կը կարծուի⁶, այլ Սերբերիանոսի գառու,
ղացոյ, որուն՝ «Ջորդիս լուսոյ լուսաւորելի ճառ-
կոյն», ձառէն մասնական արտագրութիւն մըն
է պարզապէս՝ Պարխի ընդարձակ հաստատե՛ր:
«Ջորդիս լուսոյ, ձառը «Երմեւելոյն Սերբերի-
անոս Նետու Եպիսկոպոսի սասցեալ», վերջնա-
գրով կը կազմէ Սերբերիանոս Վենետիկեան հրա-
տարակութեան երկրորդ ձառը⁷, որուն ինչպէս
վարդապետութիւնը նոյնպէս ձառասանութիւնը
գրուած է ի հունց մեր հայ վարդապետները.
Յովհանն Իմաստասէր Ընդգրծ երեւոյնիւնոց ձա-
ռին մէջ Սերբերիանոս անուանու գիտէ յիշատա-
կել այս ձառը եւ ի մէջ կը բերէ ընդարձակ
հաստատ մը. «Ջորմէ առոււելաշնորհն Սեւե-
րեան աւեր Գաբաշուցոյ եպիսկոպոս ի ստորեւ
նուութեան Փրկչին բանի»⁸. Անշարքաբեկին կարծե-
ք չարաչար լարչարելեան, ոչ ընդ այնու կարծե-
քեան որ ի մեղան տանիցին; այլ որ զհարաբա-
կաց բնութեամբս պատեալ է⁹, աւ այլն, հա-
մատուտ Սերբեր. էջ 12 «Բազմեց եմուս ընդ
չարչարանաւք անշարքաբեկին լարչարելեան, ոչ

¹ Pitra, *ibid.*, t. II, p. 226—226 եւ t. IV,
p. 381. Հայ բնագիրը գեղմաներէն թարգմանած է
A. Chelisi, Hippolytus Werke, I, 2, Leipzig, 1697,
էջ 211—227.
² Migne, P. gr. in quadriduanum Lazarum
II, *dis. tón tetragémoson Adácaros* β. 62, 775—778, ան-
ուան Բարդենհեւեր, Patrologie, Freiburg in
Br. 1910.
³ «Die Glaubwürdigkeit dieser Ueberslieferung
bleibt noch zu untersuchen.» Բարդենհեւեր,
Gesch. der altkirchlichen Literatur, Bd. II, 1908,
էջ 536.
⁴ Ա. Գ. Երեւան, հրատ. հայ-լատ. 1827, էջ 16,
հրատ. հայ. 1830, էջ 8:
⁵ Օմեցուցի այս մատենագրութեան հնունեւրդ Ա. Գ. Ե-
րեւան Սերբեր. ձառը կը կուէ նի անտրեւութիւն Փրկչին
հրատ. հայ. էջ 8:
⁶ Յովհանն Իմաստասէրի ձառ. ընդգրծ երեւոյն-
ութեամբս, Վենետ. 1816, էջ 92, 94:

ընդ այնու կարեւոր որ ի մեզս տանիցին, այլ որ զհասարակաց բնութեանս պատեալ իցնն, նշոնպէս խորովիկ երես ձառն երկոց վկայութիւն յառաջ կը բերեալ եւ հեղինակը ձանձնայ զՍերերիանոս. «Որպէս եւ Սեւերիանոս ասէ Գործաւոյ եղիպոս»¹, «Որպէս եւ Սեւերիանոս ասէ Գործաւոյ եղիպոս»², Այս ձառի վրայէն կաղապարել փորձած է նաեւ Մամբրէ — կամ Եղեւշէ — իւր է Յարութիւն Ղաւազու ձառը, փոխառութեան օրինակ մը միայն յառաջ բերինք. «Ոմն, ասնն, կարգայ, եւ ոմն, ասնն, լսէ, ոմն աղաչէ եւ ոմն աղաչէ, ոմն խաղաղապետ եւ ոմն ի խաղաղապետան օտէն»³, Տասածխա նախադարձութիւն է Սերերիանոս խոսքը. « մին աղաչէ եւ մին աղաչի, մին պաղատի եւ մին պաղատանաց անասյ, (էջ 16), զոր Հայր Զարտարօրէն իւրացուցած է:

Ոչ թէ մեծագոյն հաւանականութեամբ այլ սուղութեամբ գիտենք թէ Սերերիանոսի անուամբ հրատարակուած Տայերին ձառերը — ի բաց առնելով սոսնճորոգ ձառը, որ կը վերաբերի Խարսղի⁴ եւ որուն թարգմանութիւնը գտական չէ⁵ — Սերերիանոս հարազատ գործերէն Ֆայրերն են. զայս կ'պագուցանեն մեծա մասամբ թէ յոյն, լատին եւ հայ հեղինակաց բով յանուանէ յիշուած վկայութիւններ⁶ եւ թէ մասնաւորապէս գտական լեզուի բացարձակ նշոնութիւնը, որ ընդհանրապէս կը տիրէ ձառերուն մէջ: Այսու վերջնականապէս կ'որոշուի նաեւ, կը կարծենք, Ղաւազու Յարութեան նուիրուած այս ձառին հեղինակը:

Սերերիանոս վայելուչ ու զարդարուն լեզուն ալ ժամանակի ընթացքին մէջ բազմաթիւ անիք ազատաւորներ կրցած չէ զերծանիլ. սակի՞ն ունեցանք. այլուր մասնանիչ ընէն Ա. ձառին զլիւնար եղեւնիները, զորոնք փութա-

ցինք Մատենադարանի թիւ 217 ձեռագրի ընտրելագոյն ընթերցումներովը ընթել եւ վերականգնել մասամբ ընագիրը⁷: Առթիւս հետարբերական է Ղեւնեոսիկան հրատարակութեան նաեւ Բ. ձառը համեմատութեան գնել պարիսեան հասակաորին հետ եւ նկատել թէ ինչպէս փոփոխակի կ'ուզղին զիւրաբ, Խնդրոյ նիւթ չենք ընել Ի հարկէ մանրագոյն տարբերութիւններն ու շեղումները, զորոնք կ'ենէ մի առ մի յառաջ բերել ուղեկիւք, հարկ կ'ըլլար ընագիր արտասուպէ: Կրկին օրինակաց ընտիր ընթերցումներն բաց սպուած են:

Պիտալայի հրատարակութեան ընագրին սկզբնաւորութիւնը Սերերիանոս չէ, այլ անհ. գանադոյն ժամանակի նուուզ մը՝ որ ըստ պատահման գասական հասուածի մը կրցուած է. «Զի ամենեւին իսկ ցուցցէ ծմարտապէս մարգ գողով սակս արտասուելուն եւ սասուանուութեանն պատի մարմնով նոսնուկեանն երեւեալ որպէս մարգ եւ կերակրեաց իբրէ զՍասուած: Համեմատութիւնը կը սկսի «եւ առաւել այն զարմանալի է, նախադասութեամբ (Սերեր, էջ 1813, սող 18):

Անցնիք մեք համեմատութեան.

1. V (= Ղեւնեոսիկան տպագրութիւն) էջ 13. «Եւ առաւել այն զարմանալի է, զի մինչդեռ ինչ գրէր ըմպել՝ արուցանէ զպիւղերս, զկինն Սամարացի ասէ...», — P (= Պիտալայի հրատարակութիւն), էջ 64. «P. առաւել եւս զարմանալի այն էր, զի մինչ ինքն ինդրեաց ըմպել, արքունցան էր զտիւղերս. զկինն Շամարացի ասէր, — Չ. V «Առ ի ծմարտելոյ զմարմնոյն բնութիւն,» P ունի «առ ի ծլգարելոյ» ընտիր եւ երկու ընթերցումներն ալ, — Յ. V «Ետառաւոյնն անասնէ իբրեւ զՍասուած գաննայն ինչ... եւ շէջէր ի կողմանս Գալիլեացոց ի բրեւն զմարգ, եւ կեկալ կայ հանդէպ Բեթանիայ կողմն Ղաւազու, անըրպէս սուրբ եւս մը տեղեկան վասն բացեալ եւ ի մաւա ցուցանէ գաննն, P «յառաւոյնն տեւանէր իբրեւ զՍասուած գաննայն ինչ... եւ շէջէր (այլ շէջէր) ի կողմանս Գալիլեացոց եւ իբրեւ զմարգ կեկալ հանդէպ կայ Բեթանիայ գեղնը Ղաւազուն. անըրպէս սուրբ եւս մը տեղեկան վասն մարմնոյն ի բացեալ] մասուցանէ գաննն. զ հասուածին վերջին մարգ զնախարարս եղէ է երկու բնագիրներու մէջ ալ, Ազգերեան կը հասկնայ per intervallum locorum vel in distantia vicinum se demonstrat (էջ 29), իսկ Մարտեն loco corporeque absensով կը գոհանայ, ընդունելի կը թուի ինչի թոռնեանի ուղղագրու-

1. Գ. Ա. Յարութիւն, խորովիկ թարգմանիչ, պատական-մասնաւորագրուած սուրբատարութիւն, Ղաւազու, 1889-1903, էջ 98-99 — Սեր, էջ 12, 104 — Սեր, էջ 12, 135 — Սեր, էջ 12:
 2. Մամբրէ վերանայի ձառը, Ղեւնեոս 1894, էջ 28: Հմտ. Ն. Բարսեղ, ի քննութեան Թ. Երեւանոյ, Բ.Չ.Մ.Ղ. 1905, էջ 227:
 3. Bardenhewer, Patrologie, էջ 315.
 4. Այս մասին համեմատել Ն. Բարսեղ, Բաւարականութիւն, էջ 52 եւ Գործն Ղաւազու, էջ 471-472:
 5. Հմտ. Fr. Diecamps, Doctrina Patrum de incar. Verbi, ein griech. Florilegium aus der Wende des 7. und 8. Jahrhunderts. Münster, 1907, S. 119. Բարսեղ հիշուած, անդ, էջ 315 եւ Ա. Գերեմի, Յովհաննու Իստաստարի ձառ ընդգ. երես, էջ 94:

Թիւերը՝ անջոյզաութեամբ տեղացն կա ի բա-
ցեայ, եւ ի մաս զուսան զանն» (Հատարեթ
ընկերոսոսմ, Ա, էջ 255). — 4. Վ «Եւ ո՛վ
իշխեսցէ ամբաստանութիւն անգիտութեան
գործարան յառաջ բերել վան հարցանե-
լոյն», Բ «... ամբաստանութիւն անգիտութեան
ասել գործարան յառաջ բերելով վան հար-
ցանելոյն», մի անգամ ընդ մէջ հարկ կը գրանց
շեշտել թէ դասական անբերելով կամ գիմար
բայի մը յետագարեան անհրեւոյթ գործիա-
կանի յեղաշրջումը շատ սովորական է նեռագիր-
ներու մէջ. Ոսկեր. Պշ. Բ մեկնութեան հա-
մառում խմբագրութեան մէջ յաճախ է այս
երեւոյթը. Ջբանի կենաց աս, ունիցիթ, Ու-
ղ. Ա, էջ 441, Չեռագիր Թիւ 42 «ունելւէ, թշ,
162ա. «Չայն բան ի կիր արկանէ,», ուր,
էջ 442, Չ կը յաւելու «տելւէ, թշ. 163բ. Տգազգրի
«արտունջ իւնելւէ եղծ ընթեր-
ցանածը, էջ 611 Չի մէջ անաղարտ մնացած է
«իւնելւէ, թշ. 181ա. «յաճախուց անդ պա-
րագրէր,», ուր, էջ 673, Չ կը յաւելու «անդ
տուրքով պարագրէր,», թշ. 137ա. «Ի նոյն
հասարակ մէջ գրիտառ, անդ 677, Չ ունի
ուղիչ՝ հասարակ, թշ. 138ա. «Ի-բնիւմ պարտէ
ասնի ի մարտութիւն,», ուր, էջ 706, Չ ունի
լուսադրոյն ընթերցումը մը «Իտարել եւ դորել
տոյ ի մարտութիւն,», թշ. 142ա. «զայն ի բաց
Բուսէ,», անդ, էջ 819, Չ «Ի բաց Բուսէլ,»,
թշ. 148բ. եւ այլն. — 5. Վ էջ 13—14
«Սոյսիրի ինչ բանք եւ զհարեան Գրիտոսի
ասացեալ են միթէ անգիտութեան իցէ եւ
հարեան ասնի, թէ ո՞ր եւ Աղամ, եւ այս բար-
բառ այն (այս. ու), Տճմո. էջ 25 այս բարբառ
այն բարբառոյ ընկեր է) բարբառոյ ընկեր է,»,
Բ էջ 65 «այսպիսի բանք եւ զհարեան Գրի-
տոսի ասնի(ն) թէ Աղամ ո՞ր եւ. ե թէ անչ ի-
տութեան բարբառ իցէ ասելն ո՞ր
է գ. ի.թ. զնա, ապա եւ ան գիտութեան
բարբառ եւ. ե հարեան ասելն թէ Ուր
է Սարա[յ] կէն քո: զի այս բարբառ այն
(այս. ու) բարբառոյ ընկեր է,», — 6. Վ «Այդ
չէ լուծունի խորհրդոյ (mysterii), այլ յաւե-
լուած արարկութեանս», Բ «այդ չէ լուծունի
ինչ գրայդ, (quaestionis)», — 7. Վ «Եթէ
այնպէս իցէ եւ միտք եւս հարցումսն միկեւ-
ոյն եւ հարեւ եւ Որբոյ. ուրի նախ զմաս
նորա, որ անդն է հարց, եւ զորա ստա:
Բայց յորժամ ասից թմ զնորա անդ եւ զորա
ստա: ոչ այլու՞մ զնա ասնի, եւ ոչ այլու՞մ զա,
այլ...», Բ «... եւ միտք եւս հարցումսն ուցն
լուծիցին եւ հարեւ եւ որբոյն. ուրի նախ
զմասն զոր աստն ասաց զորայս ասա, այլ յոր-
ժամ լսիցեմ զնորայն անդ եւ զորայս
ստա: ոչ (այս. ու) այլ ո՞նք զա ստեմ եւ
այլ ո՞նք զնա, այլ...», — 8. Վ «Ջբն միտք
հարցանելոյն իցեն ընդ կային», Բ «Ջբն միտք
հարցանելոյն յկային թէ...», այսու կը ընկեր
ընդ անսովոր ինչիցը, ասն Հայ. Ա, էջ 256:
— 9. Վ «Եւ զհնչ. սա ի միտ զԱստուծոյ գի-
տարութիւնն. մեկնէ նմա,», այս հաստատը

Ազգերեան կը թարգմանէ բառական Quid
ergo? Attende Dei intentionem մինչ Բ ունի
ուղղագոյն ընթերցումը «Եւ զի ոչ է ասն ի
միտ զԱստուծոյ գիտութիւնն (sic), մեկնէ,»,
Վի շնչ. սան ուրեմն ուղղուեալ է զի այն: —
10. Վ «Հայեր ի նոստ զի տեսանէին գրաբա-
թիւնն, եւ ուրան այի զարեւատագործն»,
Բ խառնակ ունի այս հաստատը «Եւ ուրի
արտացէ գրաբեւտագործն,», որուն իմաստ մը
յասկացընէ համար Մարտէն շատ խեղճ
թարգմանած է volebat etiam laetificare Dia-
bolum (!), ուղիղ է ի հարեւ Ազգերեան nega-
bant harum (i. e. virtutum) operatorem.
— 11. Վ «մանաւնդ թէ կէտն եւ շերթայր իսկ
մարմնով, այլ զարեւութիւնն առարէր,», Բ
«մանաւնդ թէ է շերթայր իսկ մարմնով,
այլ...», սակարգ է ուրեմն Թոռնեանի յաւե-
լումանկան օրագրութիւնը, ուր, էջ 256: —
12. Վ «անէլ ի լոյս գիտաբարգելեան»,
Ազգերեանի եւ Թոռնեանի ուղղագրութեան
համահայն ունի Բ զիտաւարագրէր: —
13. «կամի զպարտաւարսն իսկ վկայս արանչե-
լեացն, եւ կանխէ ձգէ նախ զան յուսանել
զգերեւմանն թաղու՞մ արարտարացն,», Ա-
զգերեան կը գծաւորի թարգմանել այս մտք
հաստատը (էջ, 81) Բի ընթերցումը բառա-
կան լուսար: «կամի զպարտաւարսն իսկ
ասն եւ վկայս արանչեւացն, եւ կանխէ ձգէ
նախ զան յուսանել զգերեւմանն զբաղու՞մ
սեռոյց յապարտաւարացն» — 14. Վ
«Չկէմ մի փոքր ի դուռն գերեւմանին՝ չկարե-
ցնի ի բաց թաւայեցեացանէ,», Բ զկէմ մի փոքր
ի բերանոյ այրայդ մը կարե թաւայեցու-
ցանել, վերջին հարցում կը թուի ինի: —
15. «Եւ ասնի խարեւութիւն ինչ եւ սա աշաւ-
գործն իցէ մեռելոյն, պատճառեալ կայցէ ի
կարծեցուցանող եկաւութեանն անկնդիր
լինել, վասն այնորիկ...», այս միտք կարող
locus obscurus et aequivoqus erat (Ազգեր.
էջ 33) անեղծ պահած է Պարթի օրինակը
«կարէ ին ասել թէ խորամանկութիւնն
ինչ եւ սա աշաւ-գործ իցէ, մեռեալ պատ-
ճառեալ կայցէ ի ներքս. մին կարծեցու-
ցանել կողմէ եւ միւսն ունի զիցիք եւ զեւալ,
վասն այնորիկ...», — 16. Վ «Չայսպիսի
հարս հարեր եւ ասն զիջան ինչ,», զպարտա-
կան այս հաստատը գարեմարտ եղծուած է Բի մէջ
«Չայսպիսին հարս հարի տեղն զիջանելոյն»,
— 17. Վ «Բուծա (կամ բուծս) ինչ ի բանին
գասնին հերձուածողացն աշակերտը,», Բ ունի
«բոյժս ինչ ի բանն գասնին հերձուածողացն
մանկունը,», սա այս համեմատել Նորայր Բառ-
մուսնի, էջ 53. Ժի եւ Երի շփոթումն օրինակ
մին այլ կարելի է ըրել Ոսկեր. ի Պաւ-
ղոսի Մեկնութեան «Որում ոչն որ կարէ բխի
զնէ,», Ա, էջ 931, մեր Թիւ 42 Չ ունի «բխի
զնէ, թշ. 154բ.

Այս կարեւոր համեմատութիւններով
ինչպէս լսիք, մասանիչ ըրիք Սեբերիանու

նաեւ Բ. ճառին ուղղագրութեան կարտ տեղերը. մանրակրկիտ բաղդատութիւնները կը թողունք Կարապետոց եպիսկոպոսին գործոց՝ ապագայ քննական հրատարակութեան:

Հ. Ա. ՂԱՌԴԱՆՆԱՆ

ՅՈՒՅԱԿ ՀԱՅԵՐԷՆ ԶԵՌԱԳՐԱՅ ՆՈՐ-ԲԱՏԱԶԷՏԻ

Յոցսկ Զնորոց Ս. Աստուածոժիհ մայր հիկեղծոյն:

(Շարուն-ու-ի-ն)

24.

Մ Ա Շ Ո Յ

?

ԹՈՒՂԹԹ 190: — ՄծծՈՒԹԹԻՒՆՆ 19X13X6 սմ.: — ԳՐՈՒԹԹԻՒՆՆՆ ԵՐԿԻՒՆ, ԵՐԱՐԱՆՆԻՐԸ 13X35 սմ.: — ԳՐԻ ԲՈՒՐԳԻՐ. ԹՄԱՆՍԻՐՆ ԵՒ, ՎԵՐԱՄԱՐԳԻՐ, ԱՎԱԶԱՍՏԱՆԻՐԸ ՈՒ ԱՎԱԶԱՍՏԱՆԻՐԸ ԿԱՐՄԻՐ. ԱՈՂ 19: — ՆԻՒԹ ԹՈՂԹ. ԻՐԱՐԱՆՆԻՐ ԹՆԻՐԸ ԲԱՂԿԱԳՐԸ Է ԵՐԿՈՒ ԵՐԱՐՈՒ ՓԱՅՆՈՒՄ ԹԵՐԵՐԸ, ԵՐՈՍՄԸ ԶԱՈՐ ԲԱՅՈՒՆՈՎ ՕՆԱԳՐԸ ՆՆ ԱՆԵՐԸՂ ԳՈՒՄԱՐԻ ԷՔԻ: — ԿԱԶՄ՝ ԿԱԶՆԱՍՏԱՆ ԿԱՅՈՒՆ ԿԱԶՆԻ ՓՐՈՂՈՒՄ ՆԱՆՈՒՄ: — ՄԱՂԱՎԱԹԵՆ ՊԱՇՏՆԱԿ ՎԱԿ: ԱՆԿԱՐՄԻՆԻ ԱՄԵՆԿ: — ԳԱՍԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ ԷՔ 1ա—3թ. 189թ—190թ: — ԼՈՒՍԱՆՆԱԶԱՆՎՈՒՆ ՈՒ ՔԱՂԱՎԱԳՐԸ ԲԱՆԱԿԱՆ ՄԱՆ: — ԳՐԻԶ ԵՆ ԱՆՃԱՆՈՒՅ:

ԹԻՆԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՒՄ ԷՔ 3ա (չափաքոժ). լուսանկի տիր մուրազին զէզէտո յին եւ նոր նկերելոց: ԷՔ 4ա (ճակատի զարդին վէր): ՅՅ քի Յ. Տր. Գաւթի ԹՎին Իձ2Ա աղբիկ Բա.Մ.ն (վերջի շար տառը Թուի կարգաւ 'բու.ն.'): —

25.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

ԹՂԻԹ = 1680.

ԹՈՒՂԹԹ 243: — ՄծծՈՒԹԹԻՒՆՆ 26X19X5 սմ.: — ԳՐՈՒԹԹԻՒՆՆ ԵՐԿԻՒՆ, ԵՐԱՐԱՆՆԻՐԸ 16, 5X5 սմ.: — ԳՐԻ ԲՈՒՐԳԻՐ. ԹՄԱՆՍԻՐՆ ԵՒ, ԱՎԱԶԱՍՏԱՆԻՐԸ ՈՒ ԱՎԱԶԱՍՏԱՆԻՐԸ՝ ԿԱՐՄԻՐ ԵՒ ՎԱՐԱՂԱԳՐՆ. ԱՈՂ 23: — ՆԻՒԹ ԹՈՂԹ: — ԿԱԶՄ՝ ԿԱԶՆԱՍՏԱՆ ՍՈՒՍՏԱԿ: — ԻՐՐ ԱՎԱԶԱՍՏԱՆ ԳՐՈՒՄ ՆՆ ԱՎԱԳՐԸ ԵՒ ՎՅՐՂԷՆ ՄԷՆ ՄԷՆ ԹՆԻՐԸ ԹՈՂԹ՝ մաքորձ բուրգի տեսարանի մը: — ԱՆԿԱՐՄԱՆՎ: լու.: — ԳԱՍԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ ԷՔ 71ա—73թ, 184թ—185ա, 243թ: — ԼՈՒՍԱՆՆԱԶԱՆՎՈՒՆ ԵՒ ՎԵՐԱՂԱԳՐ՝ ԶԱՍՏԱՆՆԱԿ, մեծաղիւս կատկերի սկզբնաւորութիւն մը կա միայն Յովհաննէսի սկզբը զար տգծը: — ԳՐԻԶ Յովհաննէս ԵՐԵՍ. ԱՆՔ ՈՒՂԱԿԷ. ԱՈՂ մարմարի զեղ. Թուական՝ ԻձԻԹ = 1680: —

Իջ պարունակէ. Մասթէտո էՔ 1ա—70թ. Մարկոս էՔ 74ա—116թ. Ղաւկոս էՔ 117ա—184ա. Թովհաննէս էՔ 186ա—241ա.

ԹԻՆԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՒՄ ԷՔ 116թ. Գրեցաւ նր աւետարանը յիշատակի իւր եւ մեղաց իւրոց հօրն իւնիարին. եւ մեր շահագին. եւ կենեակցին գուշան. եւ որոցն ի գաւառեացի ի յՅք. եւ ձմ արան մերաւուրաց. եւ ետան զառ. էրաց կենեակցուն որ տնան նուրակուր տա. Ազախմ զնեղ գառք ՔՏԻՅԻՅ, յորմ նր աւետարան. ինքնուրոյց. զուրուրէին յիշեցէր եւ նն ոգորմի առաջէր. եւ նն էնեղ ոգորմեցն ի գալտեանն իւրոյ աճին:

ԷՔ 241ա (Գլխուր յիշատակարան). Թըւին աճիթ. աւարան. Եթշատակարան. Աւետարանի: Փառք յեղպի եւ աւախիսակ գաւառութեւ. ազնեղանցի կոտարեան է անասնանիկն նյ հօր. նյ որդւոյն. նյ հօրւոյն: [Շ]արհեւ ան անեակալի. եւ նորին օգնականութի առարկայաւ. եւ աւհրայ ի հօրինալոք աւետարան զոր շաղկապեալ է երանելի՝ աւետարանչոյն ըստ բազում գրուեց ի մի յստայն ինկենիմէ՝ հաւաք զոր արւեստակալ անուշաղբի ծաղկոնցն իւղեգրեցանք բազմութի որ ըստ հօրւոյն յատկութի գաղափարեղծ. ըստ յազնն արժացելոցն գաւառեցութեցն. առ ի կէտ զէցի յարմարեան. յօգիւ իւղազուրի գլխին պատարանալ զի՛ յայտնանէ կատարելութի: [2]որք աւետարանք: ի բազում գաւառանն: [2]որքընեղեան կենեակցն. մարք եւ տարն արհիւ եւ յուլ: [2]որքնիւթեա աշխարհիս. հնդ եւ իւր. եւ օր՝ հակապակք անհաշուելի եւ սրբիկ անեակալի: [2]որք զիւր անան երբորդուէ հայր եւ որդի՝ հօգի: [2]որք գնար բնեղեղ է զբնիկանն մտահոտ զեանց յազնեակալ յազնեղն յառաք իւղապետալ. առ ի տիկեղաք առաջանն. փխուն. զէնն իտղբիս եւ կիրառեալ: եւ սոցա զարձ անուրազեա թիւղմ աւհրառքէ՝ ի կենեակալան ազնեղնն առաջանէր զպատարեղ միտա մարդկային բնունն. Նոյն օրինակ ըստ անտութեան. երկրէիլ քառակերպեան աթուոյ. զանմարմնաց ար՝ տեսանելով բազմալ՝ ի փառապն աթու. իմանելի ջուլմամբ զինամա բարբ բնութեա զանկարկունն. որ նմանակ եւս տիրաբար բերմամբ նշանակէ. եւ զինեան եւ հոգանինն. Հարգելոցն անմահից. զմահակաւոցուն աւելն հարչորոց: Իւս ի զեակատար հանեալ փառա. զն զի փառաց Թգրն քն փառակից հօր եւ հոգւոյն օրրդի վնիր առեալ ընութի ինքեան. միացոց նմութեան. ուսուցանելով մի օրդի դաւանել. որ նյ յօրէ. եւ որ մարմնաց նր կուտն աւանա միլէ զոր աւետարանական ուսուցանել քանք մինչ ի կարն հասանուրք հաստատահաստատ կ'ըրոց. ի նոյն յարեղծ յաւարեականցն քարգորութի. որ զնտանիսն ժարբապետութի զորմայր զաւակա ի բազմացն ուսու ի հաստատալ եւ զինանն յաւիտեականն ընդուտն անան նր. էթէ յն քն ի որդի նյ. ըստ զինչն յայտնանէ հաստատալ: Եւսիս տեսնել ըզորոն անուտ. փրկակարթութի իտքհօրք հեղահօգի եւ բարեմիտ նմաներ այն ուղապէն որ այսմ ամի՛ փոխեալ առ քն եւ կողակից նորին զարթեմիտալ եւ բարեմք կինք գուշանն. եւ որդիք որ է փոխեալ առ քն. երկեարն. տուրաւանն իւլալտուրն յարմին. նմանուրն. եւ զդուրեղն. սէվարն. մարմնան. հոփոխմէն գաւառն. եւաղբուն. յիշեցէր է քն. եւ ոգորմն. ասացէր Գրաթմալ յիշեցէր նմաներ եւ բարեմիտ. յուլապէն. եւ հայր իւր. զանաբարն. մայրն շահագին. եւ էրցոյն առաջինն (ա. նուրն բայ) եւ քուրեցն մարգարտին. եւ որք կարչորք. նն ոգորմն ասացէր ի Ալք գրեցաւ նր. աւետարան